

МОБІЛІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Левіт Олександр Олександрович

аспірант кафедри інтелектуальної цифрової економіки,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Рогов В'ячеслав Георгійович

кандидат економічних наук,

доцент кафедри інтелектуальної цифрової економіки,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Суттєві трансформації в економіці, швидка зміна технологічних ландшафтів, тенденції використання штучного інтелекту зумовлюють необхідність постійного уточнення і перегляду концепцій, які ще кілька десятиліть тому зарекомендували себе як перманентні рішення. Одним з цікавих феноменів сучасності є поняття інтелектуального капіталу (ІК), яке розглядається науковцями через призму широкого спектра наук. З погляду економіки підприємства, інтелектуальний капітал охоплює, в класичному розумінні, знання, навички, досвід, інновації та інтелектуальної властивості персоналу, бренди, патенти, авторські права та інші інтелектуальні активи, які сприяють створенню конкурентних переваг на ринку.

Класична тріада елементів ІК підприємства – людська, організаційна та реляційна складові – тривалий час визначала сутність інтелектуального капіталу, що досліджувався науковцями у різних вимірах. Деякі з них деталізували ці домінанти на кілька рівнів вглиб або формували на їх базі угруповання, але вони завжди залишалися ключовими факторами, що складають інтелектуальний капітал.

Водночас актуальним є інший погляд на структуру інтелектуального капіталу, що враховує спроможність окремих його елементів до швидких змін та мобілізації. Доцільно звернути увагу на теорію психолога Реймонда Кеттела [1], який умовно розділяє інтелект (від лат. intellectus «розум», «здатність думати») на рухомий та кристалізований. Фокусуючись на особистості, він доводить, що рухомий інтелект включає здатність людини до навчання, абстрактне мислення, індуктивне та дедуктивне мислення, спроможність розуміти закономірності та зв'язки. З іншого боку, кристалізований інтелект відповідає за витягнення знань та вмій з довгострокової пам'яті та застосування цих знань у звичайних ситуаціях (без залучення рухомого інтелекту). Якщо перший використовує робочу пам'ять, то інший – це обсяг та глибина накопичених знань. За цією аналогією, автори пропонують розділити

ІК підприємства на два рівні: статичний та змінний. Такий підхід насамперед дає змогу відокремити ті елементи інтелектуального капіталу компанії, що формують її як бізнес-одиницю, спроможну забезпечити виконання основних функцій, притаманних окремому виду економічної діяльності. Інший шар інтелектуального капіталу, що є драйвером руху цього капіталу, убезпечує унікальність компанії, формує попит на її продукт, приводить до конкурентних переваг та збільшує ринкову вартість бізнесу.

Ця концепція гармонізується з підходом О. Канаш, яка у своєму дослідженні інтелектуального капіталу відзначила, що капітал особистості зношується у часі [2]. Але слід звернути увагу, що відбувається зношування тільки рухомої частини інтелекту. Згідно з дослідженнями, саме на період 30-40 років припадає розквіт рухомої частини, й далі відбувається його поступове зниження з віком [3]. Також важливим є те, що кристалізований інтелект з віком накопичується, тобто окремі елементи рухомої частини осідають або викристалізуються у нерухому частину інтелекту. Це узгоджується з позицією О. Літвінова, який вважає, що зношування ІК – це процес втрати своїх споживчих властивостей [4, с. 125].

На базовому «статичному» рівні доцільно зібрати наявні складові ІК компанії, що не змінюються в довготривалій перспективі, а на другий рівень віднести ті форми капіталу підприємства, що активовані, мають здатність до динамічного розвитку та забезпечують саме креацію вартості (в термінології О. Собко [5]).

Розшарування ІК на статичний та змінний проведено як для людської домінанти, так й для інших складових ІК підприємства. У верхньому шарі пропонуємо розміщувати елементи, що швидко змінюються та від їх побудови та функціонування залежно від економічної ситуації та стратегічних планів, забезпечується успішність компанії. До уваги пропонуємо наступний розподіл за елементами інтелектуального капіталу:

1. Інформаційно-технологічний капітал (введено в структуру ІК як домінантний елемент в його будові) складається зі статичної частини – сукупності регламентів та нотацій, що сформували архітектуру управління задачами та проектами, підходів до побудови універсальних баз даних в компанії, що можуть використовуватися різноманітним програмним забезпеченням. Зміна в цьому шарі докорінно впливає на організацію бізнесу, який у результаті отримує іншу архітектуру та підходи до виконання замовлень клієнтів. Натомість спеціальне програмне забезпечення, побудовані інтерфейси управління, застосування новітніх технологічних рішень у бізнес-процесах, зокрема штучного інтелекту, розроблені власноруч унікальні цифрові рішення, наприклад, програмні надбудови до стандартних цифрових засобів

розробки – це все змінне, має високу динаміку у своєму розвитку та відповідно приносить переваги серед конкурентів.

2. В організаційній домініанті відокремлена культура організації, її місія та бачення, що є базовими для будь-якої компанії. При зміні цих складових ми отримуємо вже інший бізнес, тому вважаємо що це статична частина ІК. Натомість сформовані ключові бізнес-процеси та процедури, організаційна структура та система управління, різного роду положення та унормовані підходи до організації операційної діяльності, на наш погляд, слід оцінювати як змінний шар ІК. Його налаштування, трансформацію легко провести управлінськими діями відповідно до викликів економічного середовища.

3. Стосовно клієнтської складової ІК слід зауважити, що набір потенційних стейкхолдерів та отримана репутація підприємства є основою для розвитку домініанти. У разі її раптової зміни підприємство стає іншим, та формування ІК починається заново. Змінна складова – це різні форми взаємодії з клієнтами та замовниками, що можуть бути тимчасовими або довготривалими (як до обраної стратегії розвитку), але саме синергія від таких зв'язків забезпечує тактичний або стратегічний успіх підприємства.

4. Людський капітал як основна складова ІК компанії, на думку авторів, також має два рівні в своїй структурі. Фундамент – статичну, тобто незмінну частину – складає саме фахова освіта та творчі здібності фахівців, залучених до інноваційної діяльності. Ці базові елементи формують стійку спроможність компанії взагалі виконувати інтелектуальну (розумову) працю. В межах окремого виду економічної діяльності переважна більшість підприємств має однаковий набір вимог щодо залучення персоналу з необхідними базовими компетенціями, тому й суттєва зміна якості персоналу за вказаними параметрами призводить до якісних наслідків ведення бізнесу. До змінної частини автори пропонують віднести спеціальні навички, досвід роботи за фахом, осучаснені професійні знання, що отримані впродовж роботи в компанії. Означені складові ІК мають високий ступінь оклику на зміни як у зовнішньому середовищі, так й при впровадженні новітніх рішень інформаційно-технологічного або структурного характеру.

Вважаємо, що розподіл інтелектуального капіталу за спроможністю до швидких змін та мобілізації в умовах динамічних процесів, які трапляються в сучасній цифровій економіці, має декілька важливих переваг:

– дає змогу спростити оцінку інтелектуального капіталу підприємства, обмежуючись кількісними характеристиками змінної частини капіталу, бо статичний шар порівняно з іншими компаніями в межах виду економічної діяльності не має суттєвих розходжень та не забезпечує конкурентних переваг;

– забезпечує фокусування на мобілізації й удосконалює наявний інструментарій впливу саме на ті елементи інтелектуального капіталу, активація яких має економічний ефект;

– зосереджує стейкхолдерів на дієвих стратегіях розвитку бізнесу, що включають також заходи цільового інвестування з безперервного оновлення змінної частини капіталу та нарощування статичного шару інтелектуального капіталу через побудову ефективної системи управління знаннями.

Наведений приклад є одним із підходів до пошуку елементів, що підносять бізнес до вершин успіху, але проблематика ефективного управління інтелектуальним капіталом потребує подальших досліджень та пошуку зрозумілої моделі, що має практичну значущість для сучасних підприємств, які зайняті інноваційною діяльністю та проектуванням технологічно складних виробів.

Список використаних джерел:

1. Merrifield P. R. Book Reviews: Raymond B. Cattell. Abilities: Their Structure, Growth, and Action, *American Educational Research Journal*, 1975. Vol. 12. № 4. P. 516–521. DOI: <https://doi.org/10.3102/00028312012004516> (дата звернення: 15.04.2024).

2. Канаш О.Є. Моральне зношування людського капіталу: сутність, різновиди, засоби буферизації. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. 78. № 4. С. 138–143. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-4-19> (дата звернення: 12.04.2024).

3. Hartshorne J.K., Germine L.T. When Does Cognitive Functioning Peak? The Asynchronous Rise and Fall of Different Cognitive Abilities Across the Life Span. *Psychological Science*. 2015. Vol. 26. № 4. P. 433–443. DOI: <https://doi.org/10.1177/0956797614567339> (дата звернення: 16.04.2024).

4. Літвінов О.С. Інтелектуальний капітал підприємства: сутність, оцінка, розвиток : монографія. Одеса : Астропринт, 2019. 392 с.

5. Собко О.М. Інтелектуальний капітал і креація вартості підприємства : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 444 с.